

4. Дудник, О. Л. Особливості психологічної адаптації ВПО в Україні. Соціальна психологія, 2021, №1, с. 33-42.
5. Єфремова, Л. Г. Теорії і практики роботи з переселенцями: психологічні аспекти. Львів: Центр гуманітарних досліджень, 2020.
6. Корнійчук, В. В. Вплив соціальної ізоляції на рівень тривожності у переселенців. Наукові студії з психології, 2022, №4, с. 67-75.
7. Мельник, С. І. Психологічні стратегії адаптації та тривожні стани у ВПО. Одеса: Психологічний центр, 2023.
8. Сименова, Л. В. Емоційна реакція на стрес у внутрішньо переміщених осіб. Дніпро: Видавництво Дніпровського університету, 2021.
9. Шевченко, О. П. Тривожність у місцевих і переселенців: порівняльний аспект. Київ: Академія наук України, 2022.

ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 159.923.2

Гончарук Ірина Ігорівна

Здобувачка вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія»

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Кузьменко Юлія Володимирівна

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогічних наук, професійної та початкової освіти,

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Актуальність дослідження. Розвиток емоційної сфери є важливою складовою психічного розвитку дитини, особливо в старшому дошкільному віці, коли формується здатність до емоційної саморегуляції, розпізнавання власних емоцій та емоцій інших людей. У цей період діти активно взаємодіють з

однолітками і дорослими, що сприяє розвитку соціальних навичок, уміння співпереживати та реагувати на емоційні стани оточуючих.

Дослідження емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку є важливим для виявлення особливостей емоційних реакцій, а також для визначення факторів, що впливають на цей процес. Знання цих характеристик дозволяє своєчасно коригувати можливі труднощі в розвитку емоційної сфери і забезпечити оптимальні умови для психоемоційного розвитку дітей, що є основою їхньої соціалізації та формування гармонійної особистості.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показує, що в емоційному розвитку сучасних дітей спостерігається збільшення негативних проявів, а саме: не вміння відгукуватися на почуття і стан інших, емоційна напруга, стресові стани, афективні реакції, страх, пригнічений настрій, розлади в адекватності емоційного регулювання, невротичні прояви тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спостерігаючи за останніми змінами в сфері освіти, можна зазначити, що суспільство починає усвідомлювати важливість належного ставлення до розвитку емоційної сфери дошкільнят. Сьогодні дедалі більше визнається необхідність приділяти цій сфері увагу не меншою мірою, а, можливо, навіть більше, ніж інтелектуальному розвитку.

Це, в певному сенсі, спроба компенсувати недоліки в розвитку комунікативних навичок дитини шляхом впровадження системи, яка спрямована на розвиток емоційного стану дошкільника. Адже впродовж тривалого часу система дошкільної освіти була орієнтована переважно на формування теоретичних знань, що дещо відсунуло на другий план емоційний розвиток дітей.

Проблема дослідження емоційної сфери є важливим напрямом психологічної науки, і її вивчали відомі психологи та педагоги. Серед них можна виокремити Л. Виготського, В. Зіньківського, О. Запоріжця, В. Кудрявцева, Л. Стрелкову та інших. Зокрема, розвитком емоційних станів дітей займалися М. Фігурін, Н. Денисова, М. Аксаріна, які підкреслювали важливість формування емоційної сфери, звертаючи увагу на виховання почуттів з перших років життя дитини. Питання впливу емоцій на життєдіяльність дитини досліджували такі

вчені, як Л. Божович, О. Запорожець, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, О. Кульчицька та О. Чебикін.

Інтенсивний розвиток особистості дошкільника визначає глибокі зміни у його емоційній сфері. Якщо у ранньому віці емоції зумовлювались безпосередньо оточуючими впливами, то у дошкільника вони починають опосередковуватись його ставленням до тих чи інших явищ.

Внаслідок появи опосередкованості емоцій, вони стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими. Дитина виявляє здатність стримувати небажані емоції, скеровувати їх відповідно до вимог дорослих та до засвоєних норм поведінки. Головний напрямок розвитку емоційної сфери у дошкільника – це поява здатності керувати афектами, тобто довільність поведінки.

З часом емоції дитини стають більш осмисленими та підпорядкованими логічному мисленню, коли вона засвоює моральні норми і співвідносить свої вчинки з цими принципами.

Дитина починає орієнтуватися на категорії «добре» та «погано», «можна» і «не можна», а її бажання все частіше поступається необхідності. Контроль над емоціями дитини переходить у внутрішнє стримування (зменшення зовнішніх проявів емоцій).

Почуття дитини втрачають свою імпульсивність і набувають більш глибокого змісту. Водночас дорослий повинен уважно ставитися до ситуацій, коли дитина не може контролювати свої емоції, не висуваючи до неї надмірних вимог.

Така імпульсивність часто свідчить про фізичне нездужання, наприклад, біль, голод або спрагу, що потребує негайного втручання.

Важливим аспектом емоційного розвитку є усвідомлення дитиною можливих реакцій дорослих на її дії. Отже, емоції дошкільника стають важливим елементом внутрішніх механізмів, що забезпечують співвідношення мотивів і є важливою частиною розвитку.

М. Монтесорі досліджуючи важливість самостійного розвитку дитини, зокрема в емоційній сфері звертала увагу на те, що діти старшого дошкільного віку можуть навчитися регулювати свої емоції через створення спеціальних умов для їх самовираження та розвитку емоційної самосвідомості [2, с. 64].

О. Байер, спостерігаючи за дітьми дошкільного віку, дійшла висновку, що вже в 5–6 років діти порівнюють свої іграшки, свою «власність» з іграшками однолітків і часто страждають, якщо в них іграшок менше ніж в інших. І звичайно, мимовільно замислюються, чи не означає це що батьки недостатньо люблять їх. Крім того, вони стають ревнивими не тільки до іграшок братів і сестер, але також до любові, яку батьки розподіляють між ними [1, с. 52].

Досліджуючи характеристики розвитку емоційної сфери в дітей старшого дошкільного віку було проведено дослідження у якому взяло участь 60 дітей у віці 5–6 років. Згідно з результатами досліджень, отриманими за допомогою різних методик, можна виділити наступні характеристики емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку:

- 1) За методикою «Діагностика емоційної сфери дитини» (Л. Стрелкова), 31,7% дітей мають високий рівень розвитку емоційної сфери, 45% – середній, і 23,3% – низький.
- 2) Згідно з отриманими результатами за методикою «Шкала агресивності» (П. Орпінас, Р. Франковскі), високий рівень фізичної агресії спостерігається у 10% дітей, вербальної агресії – у 15%, а непрямой агресії – у 13,3%.
- 3) Методика «Чарівна країна почуттів» (Т. Грабенко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Д. Фролов) показала, що 48,3% дітей мають середній рівень психоемоційного стану, 30% – високий, і 21,7% – низький.

Таким чином, дослідження показало, що емоційна сфера дітей старшого дошкільного віку характеризується різним рівнем розвитку, зокрема, виявлено наявність як позитивних, так і негативних проявів, таких як агресія та психоемоційна нестабільність. Деяка частина дітей має проблеми з агресивною

поведінкою, як фізичною, так і вербальною, що може бути пов'язано з недостатнім розвитком навичок емоційного самоконтролю та комунікації.

Однак значна частина дітей продемонструвала здоровий рівень психоемоційного стану, що вказує на стабільність емоційної сфери у більшості дітей старшого дошкільного віку.

Висновки. Дослідження характеристик розвитку емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку продемонструвало значну варіативність у рівнях розвитку емоційних здібностей у дітей цієї вікової групи.

Згідно з отриманими результатами, більшість дітей мають середній рівень розвитку емоційної сфери, що свідчить про поступове формування здатності до емоційного самовираження, але вимагає подальшої роботи для досягнення високого рівня емоційної зрілості.

Отже, результати дослідження підтверджують необхідність комплексного підходу до розвитку емоційної сфери дітей у дошкільному віці, включаючи активне використання корекційних методик, спрямованих на зменшення агресивних проявів, а також формування навичок саморегуляції та емоційної виразності. Це допоможе забезпечити гармонійний емоційний розвиток дітей та сприятиме їх успішній соціалізації в подальшому.

Список використаної літератури:

1. Байер О. М. Охорона емоційного здоров'я дитини в умовах сучасного дошкільного навчального закладу. Матеріали всеукраїнського форуму «Здоров'я дітей – майбутнє України». Київ, 2007. С. 52–57.
2. Бондар В. І., Ільченко А. М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: навч. посібник. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с.